

“BOBURNOMA” ASARIDAGI TARIXIY SHAXSLAR.**Xoliqulova Zarnigor Azim qizi**

Termiz davlat universiteti

Filologiya va tillarni o`qitish fakulteti

2-bosqich talabasi

O6984404@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada uyg'onish davri hukmdorining haqiqiy namunasi Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub necha asrlardan buyon muhtasham tarixiy va adabiy meros sifatida dunyo olimlarini hayratda qoldirib kelayotgan “Boburnoma” asaridagi o`z davrining har sohada yetuk bo`lgan tarixiy shaxslari tavsif etiladi.

**Kalit so`zlar:** Memuar, tarixiy-ilmiy asar, tarixiy shaxslar, Sulton Ahmad Mirzo, Husayn Boyqaro, Yunusxon, Alisher Navoiy, Qutlug` Nigor oyim, Xonzoda begim.

Аннотация: В этой статье описываются исторические личности своего времени, которые были совершенны во всех областях в произведении «Бобурнаме», которое принадлежит перу Захириддина Мухаммада Бабура, истинного примера правителя эпохи Возрождения, и удивляет мировых ученых на протяжении веков как великолепное историческое и литературное наследие.

Ключевые слова: Мемуары, историко-научное произведение, исторические личности, Султан Ахмад Мирзо, Хусайн Бойкаро, Юнусхан, Алишер Навои, Кутлуг Нигор ойим, Ханзода бегум.

Abstract: This article describes the historical figures of their time who were accomplished in every field in the work "Boburnoma", which belongs to the pen of Zahiriddin Muhammad Babur, a true example of a ruler of the Renaissance, and has been surprising world scholars for centuries as a magnificent historical and literary heritage.

Keywords: Memoir, historical and scientific work, historical figures, Sultan Ahmad Mirzo, Husayn Boykaro, Yunuskhan, Alisher Navoi, Kutlug` Nigor oyim, Khanzoda begum.

Barchamizga ma`lumki yer yuzidagi har bir millatning o`zligi, madaniyati, tarixi, udum-an`analari shakllanishida asosiy sababchi vosita bu kitobdir. Chunki kitoblar jamiyki xalqlarning o`tmishini, udum-an`analarini, buyuk ajdodlari, go`zal maskanlari haqidagi qimmatli ma`lumotlarni asrlar osha opichlab, kelajak ertasi bo`lgan avlodlarga yetkazuvchi vositadir. Kitoblardagi tarixiy sahifalarni varaqlaganimizda, har bir satr ortida kechmish asrlarning nafasi ufurib turgandek

bo`ladi. O`tgani zamonlarning quvonchlari va iztiroblari, saltanatlar shukhi va qahrining aks-sadosi bizgacha yetib kelgan bebaho durdonalar orqali anglashiladi.

Jahon va o`zbek adabiyotida turli xalqlarning o`tmishini yorituvchi qator bebaho asarlar mavjud. Bularga turkiy va mog`ul saltanatlari tarixini o`zida mujassam etgan Rashidiyning “Jome` ut-tavorix”, shaxsiy tajribalar, siyosiy qarashlar va boshqaruv tamoyillari aks etgan “Temur tuzuklari”, Markaziy Osiyo xonliklari, jumladan, Xiva xonligining 13- 17 asrlargacha bo`lgan tarixini o`z ichiga olgan “Shajarayi turk”, Xorazmning 1843-1846- yillardagi tarixi tasvirlangan Ogahiyning “Zubdat ul-tavorix”, o`zbek adabiyotida dastlabki nasriy memuar va tarixiy-ilmiy asar “Boburnoma”, o`rta asr tarixnavisligining noyob manbasi bo`lgan Sharafiddin Ali Yazdiyning “Zafarnoma” va shu kabi noyob durdonalarni misol sifatida keltirib o`tishimiz mumkin.

Bu kabi manbalar o`z davrining guvohi sifatida tarixning qimmatli sahifalarini yozib qoldirgan. Ammo ular orasida shunday bir asar borki, u nafaqat tarixiy haqiqatlarni bayon etadi, balki muallifning his-tuyg`ulari, orzu- umidlari, kechinmalari bilan ham o`zgacha qadriyatiga ega. Bu- vatanimiz tarixidagi takrorlanmas siymolardan biri Zahiriddin Muhammad Boburning “Boburnoma” asari.

“Boburnoma”- adabiy va tarixiy ahamiyatga molik asar. Unda o`z davridagi ko`plab kishilarning turli vaziyatlardagi kechinmalari, Osiyoning ko`plab tog`lari, daryolari, o`rmon va cho`llari, iqlimi, aholisi, ijtimoiy, iqtisidiy, siyosiy ahvoli haqidagi ma`umotlar jamlangan. Asarda tarixning Bobur yashab o`tgani davri voqealari ifodalangan. Bu voqealar Samarqand, Andijon, Xo`jand, Hirot dan boshlab Kobul va Agrabacha bo`lgan qamrovga ega. Ya`ni unda O`rta Osiyodan boshlab Hindistongacha bo`lgan masofadagi deyarli 50 yillik voqealar haqqoniy ifoda va bahosini topgan.

“Boburnoma”dagi voqealar bayoni aniq, ixcham va lo`nda, ta`sirchan, eng muhimi hayotiy haqiqatga mos va muvofiqligi bilan e`tiborlidir. Muallif voqealar bayonida tabiat tasviriga, ayrim joylar tavsifiga, alaohida kishilarning ta`riflariga jiddiy ahamiyat beradi.

Asarda o`sha davr kishilarining haqqoniy, real tasvirlari berilgan. Bu narsalar esa Boburning bergan ma`lumotlari ishonchli va haqiqat ekanligini ta`minlagan.

“Boburnoma” Amir Temur, Shohrux Mirzo, Abusaid Mirzo, Ulug`bek, Husayn Boyqaro, Muhammad Shayboniyxon, Ubaydulloxon, Umarshayx Mirzo, Sulton Ahmad Mirzo, Ahmad Tanbal, Xisravshoh, Ismoil Safaviy, Badiuzzamon Mirzo, Abdulatif Mirzo, Rana Sanga singari shoh va shahzodalar, amir va beklar, pirmurshidlar haqida muhim tarixiy ma`lumotlarni o`zida aks ettirgani bilan bag`oyatda qimmatlidir.

Bobur hukmdorlardan Sulton Ahmad mirzon haqida ma`lumot berar ekan uning shakl-shamoyili haqida ham quyidagi ma`lumotlarni ta`kidlab o`tadi: “ Baland bo`yluq, qunqor soqollik, qizil yuzluq, tanbal kishi erdi. Soqoli engagida erdi. Bisyor

xushmuxovara kishi erdi”. Muallif Ahmad Mirzoning hech narsa o`qimagan savodsiz ekanligini, shaharda ulg`aygan bo`lishiga qaramasdan to`g`riso`z va soddaligini, iste`doddan bebahra ekanligini, ammo adolatli kishi bo`lganligini aytib o`tadi.

Yana bir hukmdor Sulton Mahmud Mirzo bo`lib, u past bo`yli, siyrak soqolli, semiz, kamhafsalaroq kishi deya ta`riflanadi. Muallif Mirzoning fe`l- atvori haqida yoza turib namozni kanda qilmasligini, tartib va boshqarish qobiliyati juda yaxshi ekanligini, hisob ilmini puxta bilishini ta`kidlaydi.

Bobur o`z asarida Xuroson hukmdori Husayn Boyqaro haqida hurmat bilan yozadi: “Shujo va mardona kishi erdi. Temurbek naslidin hech kim ma`lum emaskim, Sulton Husayn Mirzocha qilich chopmish bo`lg`ay. Tab`i nazmi bor edi. Devon ham tartib qilib edi. Turkiy aytur edi. Taxallusi Husayniy edi. Ba`zi baytlari yomon emastur, vale Mirzoning devoni tamom bir vazndadur.” Muallif Husayn Boyqaroning zamonini bir ajoyib zamon edi, deb baholaydi, uning kichiklardek qo`chqor saqlab, kabutar saqlab, kabutarbozlik qilish, xo`roz urushtirish kabi qiziq odatlari borligini ham aytadi.

Bobur mirzo bobosi Ynusxonga ham alohida to`xtalib, ul zotning Chingizxonning ikkinchi o`g`li Chig`atoy naslidan ekanligini ta`kidlaydi va Chingizxongacha bo`lgan shajarasini sanab o`tadi.

“Boburnoma”da adabiyot va san`at ahli, ilm- ma`rifat kishiariga ham munosib o`rin berilgan. Unda Jomiy, Suhayliy, Sayfiy Buxoriy, Yusuf Badiiy, Hiloliy, Binoiy, Alisher Navoiy va boshqa so`z ustalari haqida maroqli hikoyalar mavjud.

Ijodkor ko`plab shoirlar ichida ulug` shoir Alisher Navoiyga alohida to`xtalib o`tadi:” Alisherbek naziri yo`q kishi erdi. Turkiy til bila she`r aytubturlar, hech kim oncha ko`p va xo`p aytqon emas. Olti masnaviy kitob nazm qilibtur, beshi “Xamsa” javobida, yana biri “Mantiq ut-tayr” vaznida “Lison ut-tayr” otliq...”.

Bundan tashqari asarda tarixiy ayollar nomlarining keltirilishi ham alohida o`rin egallaydi. Muallif otasining xotin va kanizlari, qizlarini tilga oladi. Xususan, o`zining onas- Qutlug` Nigorxonim. U Yunusxonning ikkinchi qizi Sulton Mahmudxon va Sulton Ahmadxonning egachisi edi. Bobur buvisi- Eson Davlatbegim, hamda xolalari- Mehr Nigorxonim va Xub Nigorxonimlar haqida ham yozadi.

Shu bilan birgalikda asarda Poshobegim, Sulton Nigorxonim, Zuhrabegim og`a, Bikabegim, Poyanda Sultonbegim, Oqbegim, Zaynab Sultonbegim, Oysha Sultonbegim, Xadichabegim, Opoqbegim, Begisulton og`acha va boshqa ko`plab ayollar nomlari, ularning nasl-nasabi va fe`l atvori haqida qimmatli ma`lumotlar mavjud.

Shunday qilib, ijodkor o`z xotiralarini badiiy uslubda sodd va ravon bayon etadi. Yuqorida ta`kidlab o`tganimizdek ushbu asar bugungi avlod uchun ham katta saboq beradi, chunki u shunchaki hukmdor xotirlari emas, balki inson irodasi,

hayotning murakkab sinovlari va tarixning o'ziga xos kechinmalarini aks ettirgan betakror durdonadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zahiriddin Muhammad Bobur "Boburnoma". "O'qituvchi" nashriyot-matbaa ijodiy uyi. Toshkent-2008
2. Nusratullo Jumaxo'ja, Iqboloy Adizova "O'zbek adabiyoti tarixi" (XVI-XIX asri yarmi). Toshkent "Innovatsiya-Ziyo" 2020.
3. Hasanxo'ja Nisoriy "Muzakkiri ahhob". A. Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti.
4. <https://cyberleninka.ru>
5. <http://www.insonhuquqlari.uz>